

POLITICKÉ VEDY / POLITICAL SCIENCES

Časopis pre politológiu, najnovšie dejiny, medzinárodné vzťahy, bezpečnostné štúdiá / Journal for Political Sciences, Modern History, International Relations, security studies

URL časopisu / URL of the journal: <http://www.politickevedy.fpvmv.umb.sk>

Autor(i) / Author(s): Peter Horváth
Článok / Article: Dualizmus výkonnej moci na Slovensku
Vydavateľ / Publisher: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov –
UMB Banská Bystrica / Faculty of Political Sciences
and International Relations – UMB Banská Bystrica

Odporúčaná forma citácie článku / Recommended form for quotation of the article:

HORVÁTH, P. 2017. Dualizmus výkonnej moci na Slovensku. In *Politické vedy*. [online]. Roč. 20, č. 1, 2017. ISSN 1335 – 2741, s.47-63. Dostupné na internete: <http://www.politickevedy.fpvmv.umb.sk/archiv-vydani/2017/1-2017/peter-horvath.html>.

Poskytnutím svojho príspevku autor(i) súhlasil(i) so zverejnením článku na internetovej stránke časopisu *Politické vedy*. Vydavateľ získal súhlas autora / autorov s publikovaním a distribúciou príspevku v tlačenej i online verzii. V prípade záujmu publikovať článok alebo jeho časť v online i tlačenej podobe, kontaktujte redakčnú radu časopisu: politicke.vedy@umb.sk.

By submitting their contribution the author(s) agreed with the publication of the article on the online page of the journal. The publisher was given the author's / authors' permission to publish and distribute the contribution both in printed and online form. Regarding the interest to publish the article or its part in online or printed form, please contact the editorial board of the journal: politicke.vedy@umb.sk.

DUALIZMUS VÝKONNEJ MOCI NA SLOVENSKU

DUALISM OF THE EXECUTIVE POWER IN THE SLOVAK REPUBLIC

Peter Horváth*

ABSTRACT

The article deals with the relations of the head of the state and executive branch led by Prime Minister in the conditions of the Slovak Republic. The aim of the article is to point out to this relation and to the mutual position of the highest state organs characteristic for the Slovak parliamentary form of the government. Although, the power distribution triangle operates within the parliamentary system of government we may observe several interesting features. It is not always an universal example of the weak position of the president and strong position of the PM or the government itself. Even the decisions made by the Constitutional Court of the Slovak Republic have shown that the presidential institute and its decision making strongly influences the office settings of many important legal and constitutional mandates within the Slovak political system. The executive power in Slovakia is thus based over two important aspects whose relations determine whether the performance of the executive is consistent or confrontal.

Key words: president, appointive powers, Constitution, presidential powers

Úvod

Na Slovensku trojicu najvyšších ústavných činiteľov tvoria prezident republiky, predseda zákonodarného zboru a predseda vlády. Pokiaľ kreovanie funkcie predsedu parlamentu je výsledkom parlamentných volieb a následnými politickými rozhovormi o vytvorení vládnej koalície a post predsedu vlády je logickým dôsledkom vytvorenia takejto koalície ako reálne najsilnejšej pozície v nej, hlava štátu je výsledkom samostatných volieb, v ktorých si voliči vyberajú konkrétneho kandidáta na konkrétnu pozíciu. Inak povedané, o obsadení prvých dvoch postov rozhodujú samotní politici po vyhlásení výsledkov parlamentných volieb a vôbec neplatí, že ten, kto skončí prvý v cieľi ich aj reálne

---

* Doc. PhDr. Peter Horváth, PhD. pôsobí ako dekan na Fakulte sociálnych vied, Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Bučianska 4/A, 917 01 Trnava, Slovenská republika, e-mail: peter.horvath@ucm.sk.

obsadí, voľba prvého občana štátu je priamo závislá od toho, komu zveria vlastenecky orientovaní občania v najväčšej miere svoje hlasy. (Guľan, 2013) Vzájomné vzťahy, kompetencie a nutná miera kooperácie vychádzajú z danej formy vlády, ktorú máme u nás zakotvenú od samotného vzniku samostatného štátu k roku 1993 – parlamentnej formy vlády. (Machyniak, 2012) Pozrime sa teda na vzájomné postavenie a pôsobenie najvyšších orgánov štátu v podmienkach, ktoré sú typické pre túto formu vlády.

1 Parlamentná forma vlády

V parlamentnej forme vlády predstavuje vláda vrcholový, teda najvýznamnejší, výkonný orgán moci. Základným princípom jej klasickej formy je priama závislosť medzi vznikom a pôsobením vlády a jej podporou (tolerovaní) parlamentom. Hoci klasická základná teória delby moci v zmysle **Montesquieuovho** chápania vyžaduje, aby zákonodarná, výkonná a súdna moc boli oddelené, samostatné a nezávislé, v európskom vnímaní parlamentnej demokracie v súčasnosti nejde o oddelenie a vzájomnú nezávislosť zákonodarnej a výkonnej moci, ale o opačný efekt – zodpovednosť vlády (orgánu výkonnej moci) voči parlamentu (orgán zákonodarnej moci). Ďalšími sprievodnými znakmi tejto podriadenosti sú zhoda funkčného obdobia vlády s parlamentom a právo parlamentu kedykoľvek vysloviť nedôveru vláde. K základným typickým znakom parlamentnej formy vlády môžeme teda priradiť:

- hlavou štátu je monarcha alebo prezident,
- volený parlament má zákonodarnú moc a vykonáva kontrolu nad výkonnou mocou,
- hlava štátu nemá politickú zodpovednosť (zavedenie inštitútu kontrasignácie aktov členom vlády),
- vláda má politickú zodpovednosť voči parlamentu (aj za akty hlavy štátu),
- hlava štátu môže za presne stanovených podmienok vstúpiť ako arbiter do sporov medzi parlamentom a vládou (napríklad pri odvolávaní vlády, rozpustení parlamentu a vypísaní nových volieb). (Horváth, 2000)

Klasická delba moci v rovine „vláda – parlament“ veľmi úzko súvisí so vzťahom „koalícia - opozícia“. Ku klasickým znakom demokracie patrí existencia možnosti prevziať vládnu moc po najbližších voľbách na základe ich výsledkov pre subjekty, ktoré tvorili v predchádzajúcom období parlamentnú opozíciu, alebo vôbec nemali zastúpenie v orgáne zákonodarnej moci. K téme rozdelenia

reálnej politickej moci sa treba vrátiť z viacerých uhlov pohľadu. Jedným z nich je napríklad vzťah člena vlády a člena parlamentu. Typickým príkladom toho, že aj v parlamentnej forme vlády sa vyskytujú zásadné rozdielne podoby tej istej veci je vzťah medzi členstvom vo vláde ako orgáne výkonnej moci a členstvom v zákonodarnom zbore. V zásade sú možné štyri modely:

- a) Člen vlády môže byť členom parlamentu - napr. v Českej republike poslanec vymenovaný za člena vlády môže naďalej pôsobiť v hornej alebo dolnej komore a hlasovať aj za svoj vlastný návrh, ktorý predkladá ako člen vlády;
- b) Člen vlády nemôže byť členom parlamentu – ak je vymenovaný poslanec za člena vlády, mandát mu zaniká, napríklad v Holandsku;
- c) Člen vlády nemôže byť poslancom parlamentu – v prípade vymenovania poslanca za člena vlády, mandát síce nestráca až do ďalších parlamentných volieb, ale neuplatňuje sa – teda po odchode z vládnej pozície sa môže vrátiť do aktuálneho zákonodarného zboru – toto sa uplatňuje napr. na Slovensku;
- d) Člen vlády musí byť členom zákonodarného zboru – nielen možnosť, ale aj podmienka – v zásade zúžený výber osôb pre výkon vládnej funkcie na tých, čo prešli parlamentnými voľbami – v zásade napr. Veľká Británia či Írsko. (Čič, 2012)

2 Prezident

Ak sa pozrieme na akýkoľvek politický systém na území súčasnej Slovenskej republiky od roku 1918 po súčasnosť, jednoznačne nám vyjde, že hoci takmer vždy kompetenčne relatívne najslabším článkom z troch vrcholov moci štátu bol prezident, v ponímaní jeho občanov stál na mieste prvom. Táto tradícia sa začala od čias prvého prezidenta vtedajšieho spoločného štátu Čechov a Slovákov **Tomáša Garrigua Masaryka** a trvala aj v neslávnych obdobiach počas prezidentovania **Jozefa Tisa** či **Klementa Gottwalda**. Tradične naj dôveryhodnejším ústavným postom bol úrad prezidenta aj po inaugurovaní prvého demokraticky zvoleného prezidenta v samostatnej Slovenskej republike v roku 1993 a táto tradícia pretrváva až po súčasnosť. (Horváth, 2000) Pôvod slova prezident pochádza z latinčiny – praesidens, ktorý označoval význam slova sediaci vpredu, predsedajúci. (Závacká, 1999) Pravdepodobne prvý raz tento pojem bol zakotvený v americkej ústave z roku 1787. Významný americký politológ **Andrew Heywood** definuje, že prezident je

zosobnením moci a autority štátu. Ako významný predstaviteľ štátu má najvyšší status v krajine. Často je však osobnosťou len symbolického významu s formálnymi právomocami. Skutočná moc je koncentrovaná v parlamentnej forme vlády v rukách premiéra. Hlava štátu plní celý rad ceremoniálnych funkcií – udeľuje vyznamenania, podpisuje zákony, medzinárodné zmluvy a prijíma iné hlavy štátov pri ich návštevách. Právomoc menovať predsedu vlády mu však viac-menej dáva istú mieru politického vplyvu. Ako uvádza, moc v rámci exekutívy má tri dimenzie:

1. formálnu dimenziu moci - ústavou stanovená rola s vymedzením kompetencií;
2. neformálnu dimenziu moci – úloha osobnosti, politickej schopnosti a skúsenosti a vplyv faktorov ako sú politické strany a médiá;
3. vonkajšie dimenzie moci – politický a diplomatický kontext, v ktorom vláda funguje, a tlaky, ktoré pôsobia na výkonnú moc. (Heywood, 2004)

Inštitút hlavy štátu, ale aj ostatné vrcholové ústavné inštitúcie, nie sú statické, ale práve naopak, ich dynamika a podoba sa menia v závislosti na spoločenských podmienkach. Pôsobia na nich tendencie podmienené jednak obmedzeným výkonom právomocí, na druhej strane súbežne tiež snahy o rozširovanie zverených ústavných právomocí aj nad rámec samotnej ústavy. Preto veľmi významnou okolnosťou, ktorá formuje reálne politické fungovanie danej inštitúcie sú aj samotní aktéri v danej ústavnej funkcii. (Pavlíček, 1998)

Funkcia prezidenta je odvodená predovšetkým od formy vlády, v ktorej vykonáva svoj úrad. V prípade prezidentských, ale aj poloprezidentských systémov sa od hlavy štátu očakáva, že bude predovšetkým stáť na čele výkonnej moci a bude najvýznamnejším subjektom pri vytváraní politických rozhodnutí. V prípade pozitívneho výkonu tohto postavenia sa osoba prezidenta stáva pre svoj národ aj prirodzeným vodcom v tom najpozitívnejšom význame slova. Pozitívnymi príkladmi vodcov v histórii prezidentských, resp. poloprezidentských systémov boli najmä americký prezident **F. D. Roosevelt** a prezident Francúzska **Charles de Gaulle**. **F. D. Roosevelt** svojou víziou, ktorá vošla do dejín pod označením New Deal, dokázal Spojeným štátom vtláčať víziu dohľadu štátu nad osudmi ľudí, štátu a spoločnosti. Výsledkom jeho politiky bolo polozenie ekonomických základov na získanie pozície svetovej superveľmoci. (Tóth, 1998) Ako uvádza americký historik **Peter Schäfer** „spoločne s ním mala celá jedna generácia Američanov *‘rendezvous with destiny’* (stretnutie s osudom), ako prehlásil **Roosevelt** v roku 1936. V krízach a ťažkých skúškach oných dní obstál so ctou. Patrí k jeho zásluhám, že svojich krajanov upevňoval v optimizme,

humanite a pevnej viere v demokraciu v dobách, keď bola na celom svete vážne ohrozená.“ (Schäffer, 1995, s. 347 - 348) Obdobne tak aj francúzsky prezident **Charles de Gaulle** v čase krízového vývoja krajiny dokázal vyvolať u obyvateľov presvedčenie o ich schopnosti vytvoriť obraz prosperujúcej spoločnosti. Od obdobia, v ktorom zastával post hlavy štátu, sa vytvorili mechanizmy očakávania, že prezidentom bude silná osobnosť so schopnosťou získať masu na svoju stranu už pred samotnými voľbami, ktorú bude schopná akceptovať väčšina národa aj počas výkonu funkcie. Prakticky všetci francúzski prezidenti boli významnými osobnosťami v parlamentnom živote okrem **Charlesa de Gaulla**, ktorý bol predovšetkým symbolom boja za nezávislosť Francúzska. Zaviedol priamu voľbu prezidenta, ktorou legitimoval svoje politické vodcovské postavenie prostredníctvom občanov. (Tóth, 1998)

V podmienkach parlamentnej demokracie prezident má predovšetkým postavenie a úlohu pomyselných štvrtých moci, úlohou ktorej je vykonávať postavenie arbitra sporov medzi ústavnými činiteľmi. Byť akýmsi garantom, aktívnym protipólom v konfliktných situáciách medzi parlamentom a vládou v snahe o uchovanie národnej nezávislosti a politickej jednoty ľudu. (Pavlíček, 1998) Ak chce byť zmierovateľom, musí nielen nachádzať, ale najmä nájsť takéto zjednocujúce faktory. Tie nemožno hľadať vo sfére každodennej politiky, ale skôr v oblasti morálky a národnej prosperity. Politika by mala byť o hľadaní dohody o budúcnosti a poskytovaní takejto vízie pre občanov. Mal by to spraviť v prítlačivej forme, pretože len takáto dokáže zapojiť ľudí do jej realizácie. Prítlačivosť však neznamená rysovanie ružovej budúcnosti bez reálnych podkladov, pretože by po jej strokotaní už bolo možné ťažko získať ľudí pre ďalšie vízie. (Horváth, 2014)

3 Hlava štátu na Slovensku

Doterajšie politické osudy prezidentov na Slovensku od roku 1993 spája jeden spoločný rys – všetci vstupovali do svojho úradu s deklarovanou ambíciou stať sa tými, ktorí prispejú k zjednocovaniu sa spoločnosti na istých hodnotách, ako napr. vlastenectvo či postoj k európskym hodnotám. Nie je príliš lichotivým vysvedčením, že sa to v podstate ani jednému z nich v zásade nepodarilo. Prví dvaja z nich až príliš často vstupovali do arény politických zápasov a neraz zostávali bez patričnej dávky úcty od ostatných politických aktérov. **Michal Kováč** pritom vstupoval do svojho úradu ako muž kompromisu, keď sa prvý a nakoniec aj posledný raz dokázali na voľbe hlavy štátu dohodnúť politici

naprieč politickým spektrom. Postupne narastajúci konflikt medzi prezidentom a premiérom **Vladimírom Mečiarom** rozdeľoval spoločnosť na dva nezmieriteľné tábory. To, že sa symbolom pre značnú časť verejnosti stal práve prezident, odzrkadľuje súčasne aj neschopnosť vtedajších lídrov opozičných politických subjektov integrovať svojich sympatizantov s cieľom realizácie svojich zámerov. Toto sa im podarilo, a pomerne úspešne, až v priebehu roka 1997 s iniciatívou na zavedenie priamej voľby hlavy štátu. Priama voľba prezidenta sa stala aj jednou z najdôležitejších tém predvolebnej kampane v roku 1998, ale po prijatí takéhoto ústavného zákona sa širšia spoločenská diskusia o tejto inštitúcii ukončila. Pravdepodobne aj preto, že táto diskusia nezačala spontánne, ale bola účelovo nastolená politikmi. Tí svojou neschopnosťou dohodnúť sa na vhodnom kandidátovi svoj problém preniesli do ulíc. Pravdepodobne najčastejšími témami diskusií okolo prezidentovania **Michala Kováča** zostanú jeho žiadosti o výklad Ústavy Slovenskej republiky a historicky prvý prejav o stave republiky prednesený poslancom zákonodarného zboru 9. marca 1994, vedúci k pádu druhej vlády **Vladimíra Mečiara**. (Horváth, 2000)

Prvým priamo zvoleným prezidentom Slovenskej republiky sa stal **Rudolf Schuster**. Jeho zvolenie bolo výsledkom koalície zmluvy, do ktorej si jeho strana presadila ako podmienku podporiť ho ako jediného oficiálneho kandidáta širokej koalície SDK – SDL – SOP – SMK. Počas jeho obdobia bol kvalitatívne iný vzťah medzi prezidentom a parlamentom. Aj vzhľadom na úpravu kompetencií hlavy štátu v rokoch 1999 a 2001, ale predovšetkým preto, že už nebol takým výrazným činiteľom v každodennej politike a rešpektoval rozhodujúcu úlohu parlamentných politických strán a vládnej koalície ako takej. (Malová, 2004) Správy o stave republiky, ktoré predkladal **Rudolf Schuster**, už boli menej razantné a menej kritické voči vládnej moci ako v prípade **Michala Kováča**. Vyplyvalo to najmä z toho, že prezident bol oficiálnym kandidátom vládnej koalície a teda by kritizoval vlastnú politickú garnitúru. K zostreniu vzťahov prišlo až po udalostiach okolo jeho zdravotného stavu v roku 2000 a najmä po parlamentných voľbách v roku 2002, keď viaceré kroky hlavy štátu boli pravdepodobne podmienené jeho snahou o znovuzískanie mandátu na úrad prezidenta. Druhým dôvodom môže byť fakt, že ako predstaviteľ ľavého spektra vládnej koalície v rokoch 1998 – 2002, už po voľbách 2002, keď vládna koalícia bola vytvorená stredo-pravým spektrom politických strán, nemal v nej svojich reprezentantov. Posledný prejav o stave republiky, ktorý predniesol na pôde zákonodarného zboru 5. decembra 2003 už bol v znamení výraznej kritiky krokov vlády **Mikuláša Dzurindu**. Keďže však reálny význam a dopad na

každodennú politiku týchto správ je prakticky nulový, správa sa stala iba historickým dokumentom. Význam **Rudolfa Schustera** je však nespochybniteľný v oblasti zahraničnej politiky, v ktorej veľmi výrazným podielom dokázal pomôcť integračným ambíciám Slovenska najmä smerom k EÚ i NATO. Možno aj to bolo dôvodom zaujímavého paradoxu, podľa ktorého nemožno ani zďaleka spájať dôveru občanov v úrad prezidenta a dôveru v konkrétnu osobu vykonávajúcu tento mandát. **Ivan Gašparovič** sa stal historicky prvou hlavou štátu, ktorá dokázala svoj mandát obhájiť v priamych voľbách. V prvom kole v roku 2004 pôvodne ako outsider volieb dokázal poraziť svojho bývalého straníckeho predsedu **Vladimíra Mečiara**. Aj v roku 2009 presvedčil najviac občanov, ale rozdelenie spoločnosti na dva proti sebe stojace tábory sa mu napriek snahe nepodarilo odstrániť. Mandát **Ivana Gašparoviča** sa spájal prakticky počas celého jeho obdobia so stranou SMER-SD. Prezident často neskrýval svoju podporu tomuto subjektu, čo mu v médiách neraz priťažilo. Dlhoročné súperenie dvoch blokov sústredených okolo strany SMER-SD a súčasnej parlamentnej opozície sa prejavilo aj v hodnotení výkonu mandátu hlavy štátu. (Horváth, 2014)

Súčasný prezident **Andrej Kiska** sa tak isto stal hlavou štátu v roku 2014 po veľmi konfrontačnej kampani v poradí s celkovo druhým kandidátom, predsedom vlády **Robertom Ficom**. Na Slovensku sa vždy pri prezidentských voľbách diskutuje o predstave ideálnej hlavy štátu. Spoločným motívom je snaha, aby to neboli voľby o menšom zle, ale o slobodnom výbere občanov z najlepšej ponuky. Zabúda sa však často pritom na skutočnosť, že voľba hlavy štátu, na rozdiel od parlamentných volieb, je voľba väčšinová. To znamená, že mnohí sa snažia, ale len jeden môže zvíťaziť. Voľby vo väčšinovom systéme sú pre občanov vždy voľbou menšieho zla - či sú to voľby prezidenta USA, Poľska či Slovenska. Aj v našich podmienkach by to však mohol byť súboj osobností, ktorým by autorita vyplývala nie dominantne z titulu funkcie (formálna), ale prameniaca z osobnosti na tomto poste (neformálna).

4 Vzťah vlády a prezidenta

Dualizmus výkonnej moci sa prejavuje na Slovensku nielen bezprostredným vzťahom medzi prezidentom a vládou, ale aj medzi hlavou štátu a Národnou radou SR. Netreba totiž zabúdať na fakt, že vláda a parlament (reprezentovaný koalíčnou väčšinou) predstavujú politicky tie isté strany a tých istých politických a straníckych predstaviteľov. Typickým príkladom je ústavný stav, v ktorom je

vyhlásené ľudové hlasovanie o odvolaní prezidenta. Na jeho iniciáciu je potrebný súhlas ústavnej väčšiny poslancov, teda minimálne troch pätín všetkých aktuálnych zákonodarcov. Keďže vláda môže vykonávať svoj mandát za normálnych okolností len vtedy, ak má podporu minimálne nadpolovičnej väčšiny všetkých zákonodarcov, tak aj takýto súhlas s najvyššou možnou podporou nie je možné získať bez vedomia vládnej väčšiny a najvyšších predstaviteľov vládneho kabinetu. V prípade, že tento návrh nezíska podporu nadpolovičnej väčšiny všetkých oprávnených voličov, nastane nový ústavný stav – prezidentovi začne plynúť nové funkčné obdobie piatich rokov a parlament musí byť rozpustený a vypísané nové voľby do najvyššieho ústavodarného orgánu. To má v zásade vplyv následne aj na činnosť vládneho kabinetu, ktorý po ustanovujúcej schôdzi následne zvoleného parlamentu musí podať demisiu a ukončiť tak svoju činnosť. V politickej rovine tak spor medzi vládnu väčšinou (reprezentovanou ústavnou väčšinou či už samostatne alebo s podporou ďalších parlamentných nevládných strán) a prezidentom buď skončí víťazstvom jednej alebo druhej zložky výkonnej moci. Otázna je samotná miera víťazstva, pretože ak by sa vôbec k takémuto riešeniu dospelo, signalizovalo by to predovšetkým zásadný konflikt v spoločnosti ako takej. Aj tu platí zlaté pravidlo, že najdôležitejšie pre normálny chod spoločnosti je spolupráca, nie disharmónia medzi tromi najvyššími zložkami moci štátu. (Horváth, 2015)

4.1 Menovanie a odvolávanie členov vlády

Oprávnenie hlavy štátu vymenúvať o odvolávať členov vlády, ako aj predsedu vlády¹ vyplýva z kreovania parlamentnej formy vlády na Slovensku a z konštrukcií ústavného princípu delby moci a vzájomných vzťahov medzi najvyššími ústavnými inštitúciami. Na procese vytvorenia a existencie vládneho kabinetu sa podieľa v prvej fáze prezident vo forme menovania predsedu vlády a následne na základe jeho návrhu aj ostatných členov vlády. V zmysle čl. 103 ústavy je na konci tohto procesu Národná rada Slovenskej republiky, ktorá vyslovuje vláde dôveru na základe vládou predloženého programového vyhlásenia. Výhradne na rozhodnutí prezidenta je z ústavného hľadiska len vymenúvanie predsedu vlády. Jeho autonómnosť je z pohľadu ústavy absolútna. Jedinou podmienkou je, aby ten, koho hlava štátu vymenuje za premiéra, mal štátne občianstvo Slovenskej republiky a spĺňal podmienky

---

¹ Tieto právomoci hlavy štátu upravuje Ústava Slovenskej republiky vo svojich ustanoveniach v čl. 102 ods. 1 písm. g), čl. 110, čl. 111, čl. 115, čl. 116

voliteľnosti do Národnej rady Slovenskej republiky, teda najmä vek 21 rokov (čl. 110 ods. 2). Hlavný princíp parlamentnej formy vlády, zvrchovanosť parlamentu nad vládou však vyžaduje, aby prezident rešpektoval výsledky parlamentných volieb, resp. aktuálny stav rozloženia politických síl v parlamente, a predsedom vlády menoval osobnosť, ktorá je schopná získať v zákonodarnom zbore podporu pre programové vyhlásenie vlády. Ďalšou zvyklosťou v parlamentnej forme vlády je poveriť zostavením vlády (čo v praxi neznamená ešte vymenovanie za predsedu vlády) predsedu najsilnejšieho parlamentného politického subjektu. V prípade, že by nebol úspešný, tak postupne ďalších v poradí. Treba ale zdôrazniť, že takýto postup je síce z politologického hľadiska logický, ale hlava štátu ním nie je viazaná. Skôr to môže vypovedať o stave politickej kultúry v danej krajine. Doposiaľ prezidenti vždy zvolili pri poverovaní zostavením vlády takýto postup a poverili hlavného predstaviteľa víťazného subjektu v parlamentných voľbách. Išlo aj o roky 2002² a 2010, kedy sa víťazom volieb nakoniec nepodarilo zostaviť vládnu koalíciu. Prezidenti v týchto prípadoch poverili zostavením vlády predstaviteľov iných subjektov, konkrétne **Mikuláša Dzurindu**, respektíve **Ivetu Radičovou**.

Vo vzťahu k vymenovaniu ostatných členov vlády už prezident nie je autonómny a musí vyhovieť návrhu predsedu vlády. V tomto bode nastala výrazná zmena oproti pôvodnej verzii ústavy. Podľa nej, aj v zmysle výkladu Ústavy Slovenskej republiky Ústavným súdom Slovenskej republiky,³ prezident pri vymenovaní ostatných členov vlády bol viazaný návrhom predsedu vlády. Táto viazanosť ale nebola absolútna, pretože prezident síce nemohol vymenovať člena vlády na základe svojho uváženia a bez návrhu predsedu vlády, ale mohol predloženému návrhu aj nevyhovieť. Takýmto prípadom bolo odmietnutie **Michala Kováča** vymenovať v novembri 1993 na návrh predsedu vlády **Vladimíra Mečiara** na post ministra privatizácie **Ivana Lexu**. Vo svojom odôvodnení uviedol, že nespĺňal predpoklady, a pretože ho poznal aj osobne, nemal jeho dôveru. (Horváth, 2015)

Obdobne takýto relatívne voľný mandát mal prezident aj v prípade návrhu na odvolanie člena vlády. Povinnosť odvolať člena vlády mu vyplývala z ústavy

---

² **Vladimír Mečiar** ako líder víťaznej strany dostal čas na prípadné predloženie väčšiny v parlamente. Tú však prezidentovi nepredložil a ten následne poveril **Mikuláša Dzurindu**.

³ Išlo o návrh prezidenta na podanie výkladu čl. 111 a čl. 116 ods. 4 Ústavy Slovenskej republiky – rozhodnutie bolo zverejnené ako Uznesenie Ústavného súdu SR Sp. zn. I. ÚS 39/93 z 2. júna 1993, publikované v Zbierke zákonov SR pod č. 206/1993 Z. z. a v Zbierke názvov a uznesení Ústavného súdu SR pod č. 5/93.

v prípadoch, že takémuto členovi vlády vyslovila nedôveru Národná rada Slovenskej republiky, resp. že podal demisiu. Ak však návrh na odvolanie člena vlády podal predseda vlády, v zmysle toho istého výkladu Ústavy Slovenskej republiky Ústavným súdom Slovenskej republiky bol prezident povinný sa zaoberať podaním premiéra, ale po posúdení okolností prípadu sa mohol rozhodnúť, či takémuto návrhu vyhovie a člena vlády odvolá, alebo či návrhu predsedu vlády nevyhovie a člena vlády neodvolá.⁴

Tento mechanizmus nie je typický pre parlamentnú formu vlády, v ktorej má premiér rozhodujúci vplyv na kreovanie svojej vlády (typickým príkladom je Veľká Británia). Prezident týmto spôsobom mohol nepriaznivo vplývať na činnosť vlády a dokonca mohol byť príčinou aj vládnej krízy. Preto oprávnenie hlavy štátu posudzovať návrhy predsedu vlády na menovanie a odvolávanie jednotlivých členov vlády a možnosť takémuto návrhu aj nevyhovieť, bola odstránená pri novelizácii Ústavy Slovenskej republiky. Slovné spojenie z pôvodného znenia článku ústavy číslo 111 „*Na návrh predsedu vlády prezident Slovenskej republiky vymenúva a odvoláva ďalších členov vlády a poveruje ich riadením ministerstiev*“ bolo zmenené na formuláciu toho istého článku ústavy: „*Na návrh predsedu vlády prezident Slovenskej republiky vymenuje a odvolá ďalších členov vlády a poverí ich riadením ministerstiev.*“ (čl. 102 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky)

V tomto kontexte však zostala jedna právomoc prezidenta pomerne silná. Ak hlava štátu odvolá člena vlády, až do vymenovania nového člena vlády určí ďalšieho člena vlády, ktorý bude dočasne spravovať uvoľnený rezort. V tomto prípade nie je prezident povinný vyhovieť predloženému návrhu premiéra. (čl. 116 ods. 7 Ústavy Slovenskej republiky) Hoci ide o pomerne nevýznamnú a časovo ohraničenú záležitosť, môže byť politicky veľmi nepríjemná hlavne predsedovi vlády. Typickým príkladom je situácia z mája 2001, keď vtedajší prezident **Rudolf Schuster** po odvolaní ministra vnútra **Ladislava Pittnera** nevyhovel návrhu predsedu vlády **Mikuláša Dzurindu**, aby až do vymenovania nového ministra vnútra dočasne poveril riadením tohto ministerstva práve **Mikuláša Dzurindu**. Na základe svojho rozhodnutia poveril touto funkciou ministra spravodlivosti **Jána Čarnogurského**. (Horváth, 2014) Nezmenenými

---

⁴ Toto podanie bolo iniciované návrhom predsedu vlády **Vladimíra Mečiara** na odvolanie člena vlády, ministra kultúry **Milana Kňažka** vo februári 1993. Prezident tomuto návrhu nakoniec z dôvodu možného odstúpenia premiéra vyhovel, ale obrátil sa na ústavný súd so žiadosťou o výklad ústavy.

ustanoveniami ústavy zostali prípady odvolania vlády v prípade, že nedôvera celej vláde, alebo predsedovi vlády (čo má ten istý následok) vysloví parlament. Toto ustanovenie je typické pre parlamentnú formu vlády a nebolo by ani vhodné ho meniť. Ak teda vláde (alebo jej predsedovi) vysloví zákonodarný zbor nedôveru, prezident je povinný takúto politickú vôľu rešpektovať a vládu odvolať. Až do vymenovania novej vlády ju poverí vykonávať svoje právomoci. (čl. 115 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky) Ten istý mechanizmus sa dodržiava aj v prípade, že vláda podá po ustanovujúcej schôdzi novozvolenej Národnej rady Slovenskej republiky tzv. obligatórnu demisiu. (čl. 117 Ústavy Slovenskej republiky) Novela ústavy schválená zákonom č. 356/2011 Z.z. v októbri roku 2011 po demisii vlády **Ivety Radičovej** upravila vzťah vlády a prezidenta práve pre situáciu odvolania vlády prezidentom a poverením vykonávania jej pôsobnosti až do vymenovania novej vlády. (čl. 102 a čl. 115 Ústavy Slovenskej republiky) V súvislosti s touto úpravou sa začalo vravieť o zavádzaní poloprezidentského systému na území Slovenska. **Robert Fico** tvrdil, že takáto vláda bude absolútne bez kompetencií, proti čomu však vystúpili viacerí vtedajší koalíční poslanci s tým, že vláda bude stále schopná vykonávať svoje právomoci. Z dôvodu, že takáto úprava je obmedzená len na konkrétny prípad zvyčajne krátkeho časového obdobia, nie sú tvrdenia o zavádzaní poloprezidencializmu na Slovensku na mieste a Slovenská republika aj po tejto úprave naďalej zostáva parlamentnou republikou. (Horváth, 2015)

4.2 Právomoci pri zasadnutiach vlády

Spoločnou črtou právomocí všetkých prezidentov vo vzťahu k vláde od roku 1920 bolo aj ich oprávnenie zúčastňovať sa na schôdzach vlády a možnosť predsedáť im. V takejto podobe sa toto oprávnenie dostalo aj do Ústavy Slovenskej republiky v roku 1992 (čl. 102 písm. r Ústavy slovenskej republiky z roku 1992), čo bolo výsledkom zaradenia prezidenta do spoločnej hlavy s vládou v rámci výkonnej moci. Ak by bol prezident dôsledný a využíval by toto oprávnenie, do značnej miery by mohlo prichádzať ku konfliktným situáciám – na čele vlády totiž stojí jej predseda, ktorý v parlamentnej forme vlády riadi a zodpovedá za činnosť vlády, čo je zvýraznené ústavne aj tým, že v prípade, ak je vyslovená nedôvera predsedovi vlády, automaticky to znamená pád celej vlády. Ten istý mechanizmus sa uplatňuje aj v prípade, že predseda vlády podá demisiu. Na podklade politickej situácie na Slovensku v rokoch 1993 – 1998, ktorá bola v znamení permanentného konfliktu medzi vtedajšími ústrednými

predstaviteľmi výkonnej moci – prezidenta **Michala Kováča** a premiéra **Vladimíra Mečiara**, by do značnej miery bolo politologicky zaujímavé sledovať využívanie tohto oprávnenia hlavy štátu. Ak by sa prezident zúčastnil rokovania vlády a požiadal o právo predsedáť jej, mohol by tak navrhovať aj program jej zasadnutí. Keďže však prezident nie je členom vládneho kabinetu, o každom jeho kroku, rovnako ako o návrhoch premiéra, by sa hlasovalo a s najväčšou pravdepodobnosťou by neprišlo k ich schváleniu.

Porušil by sa tým aj ďalší zo základných princípov parlamentnej formy vlády, a to zodpovednosť vlády voči parlamentu, nie voči prezidentovi. (Šramel, 2015) Vláda má vládnuť a prezident reprezentovať - aj takto možno charakterizovať parlamentný systém. Preto je z hľadiska politickej kultúry dobré, že ani počas krízy dôvery medzi zložkami výkonnej moci prezident **Michal Kováč** toto oprávnenie aktívne nevyužíval. Právo zúčastniť sa zasadnutia vlády bez toho, aby jej predsedal, využil v rokoch 1993 – 1998 len dvakrát: v roku 1993 po svojom zvolení a v roku 1994 po nástupe vlády **Jozefa Moravčíka**. V oboch prípadoch išlo o ceremoniálne záležitosti. (Orosz, 1998) Aj vzhľadom na realie slovenskej politickej scény, ale aj v snahe dať prezidentské právomoci do súladu s teóriou parlamentnej demokracie, v rámci novelizácie ústavy v roku 1999 bolo odobraté toto oprávnenie hlave štátu.

Vo vzťahu k vláde zostala prezidentovi možnosť vyžadovať si od vlády, alebo jej jednotlivých členov informácie, ktoré súvisia s výkonom ich funkcie. Neštandardné už vyššie spomínané vzťahy medzi vládou a prezidentom v období rokov 1993 – 1998 sa prejavili aj v potrebe podať výklad tohto oprávnenia Ústavným súdom Slovenskej republiky.⁵ Išlo v ňom o posúdenie otázky ako sa premieta ústavná zásada spolupráce zložiek výkonnej moci (prezident, vláda) do uplatnenia ich právomocí. Z uvedeného výkladu vyplýva (a tento stav platí i v súčasnosti), že hlava štátu má oprávnenie vyžiadať si od vlády a jej jednotlivých členov správy patriace do ich pôsobnosti bez toho, aby bližšie špecifikovala ich účel. Na druhej strane však neexistuje lehota, v rámci ktorej má byť vyžiadaná správa doručená. Ústavný súd zdôraznil nutnosť normálne fungujúcich vzťahov medzi ústavnými činiteľmi. Tento výrok tak potvrdil aj tézu **Kinga**, podľa ktorej skúmanie vzájomných vzťahov medzi zložkami moci nemožno obmedziť iba na ich ústavné vymedzenie, ale dôležitú úlohu zohrávajú aj ich konkrétni protagonisti. (Horváth, 2015)

---

⁵ Uznesenie Ústavného súdu SR sp. zn. I. ÚS 7/96 z 11. júla 1996, publikované v Zbierke zákonov SR pod č. 229/1996 Z. z. a v Zbierke nálezov a uznesení Ústavného súdu SR pod č. 12/96

4.3 Zastupovanie hlavy štátu

Súčasnú zmenu Ústavy Slovenskej republiky v článku 105 vymedzuje štyri alternatívy, pri ktorých dochádza k zastupovaniu hlavy štátu:

- 1) ak nie je prezident zvolený;
- 2) ak sa funkcia prezidenta uvoľní a nie je ešte zvolená nová hlava štátu;
- 3) ak ešte novozvolený prezident nezložil sľub;
- 4) ak prezident nemôže vykonávať svoj úrad pre závažné dôvody.

V takomto prípade ústava zveruje určité právomoci do rúk vlády, ktorá môže poveriť vykonávaním niektorých z nich svojho predsedu. Konkrétne ide o právomoci typu zastupovania republiky navonok, dojednávania medzinárodných zmlúv, prijímanie a poverovanie vyslancov, udeľovanie amnestie, prechod hlavného velenia nad ozbrojenými silami automaticky na premiéra apod. Do prvej novelizácie ústavy v roku 1998 sa ukazovalo ako najproblémovejšie ustanovenie o tom, že existovali vybrané právomoci prezidenta, ktoré v čase neobsadenia úradu hlavy štátu boli nevykonateľné. Išlo o okruh nezastupiteľných právomoci – možnosť rozpustenia parlamentu v prvých šiestich mesiacoch od volieb v prípade, že tri razy po sebe nedôjde ku schváleniu programového vyhlásenia vlády; podpisovanie zákonov; vymenúvanie a odvolávanie predsedu a ostatných členov vlády; vymenúvanie a odvolávanie vedúcich ústredných orgánov a vyšších štátnych funkcionárov v prípadoch, že tak ustanovoval zákon, ďalej vymenúvanie vysokoškolských profesorov a rektorov vysokých škôl, ako aj vymenúvanie a povyšovanie generálov.⁶

Súčasná ústavná úprava je výsledkom postupných troch novelizácií pôvodného textu z roku 1992.⁷ Právomoci prezidenta môžeme rozdeliť z pohľadu zastupovania do troch kategórií:

1. nezastupiteľné právomoci:
  - a) rozpustenie Národnej rady Slovenskej republiky;
  - b) podpisovanie zákonov (v Zbierke zákonov vyjde zákon bez podpisu hlavy štátu);
  - c) udeľovanie vyznamenaní;
  - d) udeľovanie milosti a amnestie;
  - e) podávanie správ o stave Slovenskej republiky;

---

⁶ Išlo o právomoci prezidenta podľa čl. 102 písm. d) až g) Ústavy Slovenskej republiky (1992 – 1998)

⁷ novelami Ústavy Slovenskej republiky ústavnými zákonmi č. 244/1998 Z. z., č. 9/1999 Z. z., a č. 90/2001 Z. z.

- f) právo vyžiadať si od vlády a jej členov informácie;
  - g) poverovanie vlády na výkon jej pôsobnosti v prípade odvolania vlády;
2. právomoci zverené vláde:
- h) zastupovanie Slovenskej republiky navonok;
  - i) dojednávanie a ratifikácia medzinárodných zmlúv;
  - j) predkladanie medzinárodných zmlúv Ústavnému súdu Slovenskej republiky za účelom posúdenia ich súladu s ústavou;
  - k) prijímanie, poverovanie a odvolanie vedúcich diplomatických misií;
  - l) funkcia hlavného veliteľa ozbrojených síl (priamo predsedu vlády);
  - m) vyhlásenie referenda;
  - n) vrátenie zákona Národnej rade Slovenskej republiky na opätovné prerokovanie.
3. právomoci zverené predsedovi Národnej rady Slovenskej republiky:
- o) zvolávanie ustanovujúcej schôdze Národnej rady Slovenskej republiky;
  - p) vymenúvanie a odvolávanie predsedu vlády a jej ďalších členov, ich poverovanie vedením jednotlivých ministerstiev a prijímanie ich demisie;
  - q) vymenúvanie a odvolávanie vedúcich ústavných orgánov, vyšších štátnych funkcionárov a ďalších funkcionárov v prípadoch, ktoré ustanoví zákon;
  - r) vymenúvanie a odvolávanie rektorov vysokých škôl a vymenúvanie vysokoškolských profesorov;
  - s) vymenúvanie a povyšovanie generálov;
  - t) vypovedanie vojny na základe rozhodnutia parlamentu, uzatváranie mieru, na návrh vlády vyhlásenie vojnového stavu, vyhlásenie výnimočného stavu;
  - u) vymenúvanie a odvolávanie predsedu a podpredsedu Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, generálneho prokurátora, troch členov Súdnej rady Slovenskej republiky, prijímanie sľubu sudcov, vymenúvanie a odvolávanie sudcov Ústavného súdu Slovenskej republiky, predsedu a podpredsedu Ústavného súdu Slovenskej republiky, prijímanie sľubu sudcov Ústavného súdu Slovenskej republiky.

Z pohľadu stability politického systému pri neobsadení postu hlavy štátu bola najvýznamnejšia už spomínaná novelizácia v roku 1998, keď dovtedy neexistovala možnosť bez obsadenia prezidentského úradu prijať demisiu vlády (aj obligatórnu po ustanovujúcej schôdzi novej Národnej rady Slovenskej republiky) a tiež vytvoriť vládu novú. Takáto reálna možnosť sa črtala na Slovensku v roku 1998, keď po ukončení funkčného obdobia prvého prezidenta **Michala Kováča** a schopnosti nezvoliť jeho nástupcu v parlamente nemal kto takéto zásadné úkony realizovať. Preto bola ešte poslancami z prvého volebného obdobia Národnej rady Slovenskej republiky v rokoch 1994 –1998 prijatá uvedená novela. Zostavenie vlády **Mikuláša Dzurindu** na jeseň 1998, ktorú tvorili zástupcovia Slovenskej demokratickej koalície, Strany maďarskej koalície, Strany demokratickej ľavice a Strany občianskeho porozumenia, bolo už v kompetencii predsedu parlamentu **Jozefa Migaša**. Ďalšou udalosťou, kedy prišlo k prevzatíu častí prezidentských kompetencií vládnym kabinetom, bol vážny zdravotný stav vtedajšej hlavy štátu **Rudolfa Schustera** v lete v roku 2000, keď vplyvom závažných zdravotných komplikácií bol hospitalizovaný v rakúskom Salzburgu. Tento presun prezidentských kompetencií sa opäť realizoval v stave právneho vákuu, keďže samotný prechod prezidentských kompetencií v čase neschopnosti hlavy štátu vykonávať svoje právomoci, najmä zo zdravotných dôvodov, nebol nikde presne popísaný. Tak ako si ich vláda privlastnila, tak si ich aj prezident opätovne prevzal. Zostáva len historickým pripomenutím, že práve tento skutkový stav zásadne aj zmenil správanie sa prezidenta voči vládnej koalícii – od priateľského k často až ku konfrontačnému.

Záver

To, že v podmienkach Slovenskej republiky je vzťah vlády (najmä premiéra) a prezidenta komplikovaný, dokazujú aj ďalšie konkrétne ustanovenia základného zákona štátu a predovšetkým ich praktická realizácia. Aj v parlamentnej forme vlády, ktorá je formálne založená na dominantnom postavení zákonodarného zboru, je najdôležitejším orgánom vládnym kabinet, ktorý určuje základné smery politiky štátu. Zároveň súčasťou výkonnej moci je aj prezident, ktorého pôsobenie ako aktívneho činiteľa vo verejnom živote je v prípade „súzvuku“ parlamentnej väčšiny a vlády značne postavené do úzadia, najmä ak obe zložky pochádzajú z iného politického spektra. Odtiaľ aj pramení téza, ktorá presadzuje hlavu štátu predovšetkým ako silu, ktorá má razantne vystupovať až v prípadoch možnej ústavnej krízy. Kauzy ako nevymenovanie

parlamentom schváleného kandidáta na post generálneho prokurátora, alebo nevymenovanie kandidátov schválených najvyšším ústavným orgánom do funkcií ústavných sudcov však poodkryli viacero otázok, ktoré ešte len čakajú na rozuzlenie a až ich výsledok ukáže, či funkcia prezidenta je, alebo nie je slabá, resp. silná. V podmienkach Slovenskej republiky sme však stále nezažili politické hry, ktoré rozpútal v roku 2013 český prezident **Miloš Zeman** tým, že ignoroval vládnu väčšinu v Poslaneckej snemovni Parlamentu Českej republiky a napriek deklarácii 101 poslancov vymenoval svoju úradnícku vládu premiéra **Jiřího Rusnoka**, ktorá následne existovala aj napriek nevysloveniu dôvery dolnou komorou zákonodarného zboru. Z nášho pohľadu je iste zaujímavou aj ústavná situácia z roku 2011, vďaka ktorej po novelizácii ústavy sa posilnilo postavenie prezidenta voči vláde, ak tá má poverenie vykonávať svoju činnosť po svojom odvolaní a výkon niektorých právomocí je vtedy priamo podriadený predchádzajúcemu súhlasu prvého občana štátu. Ukazuje sa teda, že nielen ústavné kompetencie, ale predovšetkým konkrétne osobnosti, ktoré zastávajú vrcholné posty v štáte, majú zásadný vplyv na ich riadny chod.

Literatúra:

- ČIČ, M. a kol. 2012. *Komentár k Ústave Slovenskej republiky*. Žilina: Eurokódex, 2012. 831 s. ISBN 9788089447930.
- DRGONEC, J. 2001. *Ústava Slovenskej republiky. Komentár k novelizácii ústavným zákonom č. 90/2001 Z. z.* Bratislava: Heuréka, 2001. 308 s. ISBN 978-80-968567-0-1.
- GUŤAN, D. 2013. *Výchova k vlastenectvu na školách*. In: *Vlastenectvo ako pozitívna hodnota 21. storočia*. Trnava: Matica Slovenská a Trnavský samosprávny kraj, 2013. s. 43 – 53. ISBN 978-80-971392-8-5.
- HEYWOOD, A. 2004. *Politologie*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 482 s. ISBN 8086432955.
- HORVÁTH, P. 2000. *Funkcia prezidenta v ústavných systémoch*. Bratislava: IVO, 2000. ISBN 80-88935-15-6
- HORVÁTH, P. - JUHÁS, P. 2012. *Zavádzanie priamej voľby na Slovensku a jeho dôsledky*, In: *Iuridica*, ISSN 0323-0619, Roč. 58, č.1 (2014), s. 75-86.
- HORVÁTH, P. 2014. *The Role of the President in the Context of the Political Changes in Slovakia*, In: *Slovak Journal of Political Science*, ISSN 1335-9096, Roč. 14, č. 4 (2011), s. 115 - 128.

- HORVÁTH, P. 2015. *Prezident v systéme výkonnej moci na Slovensku*. Trnava: Slovenská spoločnosť pre verejnú správu, 2015. 110 s. ISBN 978-80-971627-2-6.
- KOUDELKA, Z. 2011. *Prezident republiky*. Praha: Leges, 2011. 224 s. ISBN: 978-80-87212-95-0.
- MACHYNIAK, J. 2012. Aktuálne problémy verejnej správy - výsledok zápasu o moc In: *Aktuálne problémy a výzvy verejnej správy : zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej dňa 21. 11. 2012 v Košiciach*. Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2012. s. 122 - 130. ISBN 978-80-8129-021-3.
- MALOVÁ, D. - DOLNÝ, B. 2004. Parlamentná demokracia: vzťahy exekutívy a legislatívy. In: *MALOVÁ, D. (ed): Parlamentná demokracia. Parlamenty vo svete a na Slovensku*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2004. s. 7 – 30. ISBN 80-223-2009-9.
- OROSZ, L. - ŠIMUNIČOVÁ, K. 1998. *Prezident v ústavnom systéme Slovenskej republiky*. Bratislava: VEDA, 1998. 146 s. ISBN 80-224-0546-9.
- PALÚŠ, I. - SOMOROVÁ, L. 2002. *Štátne právo Slovenskej republiky*. Košice: UPJŠ, 2002. 236 s. ISBN 9788081523724.
- PAVLÍČEK, V. a kol. 1998. *Ústavní právo a státověda I*. Praha: Linde Praha, a.s., 1998. 368 s. ISBN 80-7201-141-3.
- SCHÄFER, P. 1995. *Presidenti USA*. Praha: Mladá fronta, 1995. 538 s. ISBN 3-89836-450-X.
- ŠRAMEL, B. 2015. Zodpovednosť prezidenta SR v slovenskom právnom poriadku. 1. časť. In: *Justičná revue : časopis pre právnu prax*. ISSN 1335-6461, Roč. 67, č. 1 (2015), s. 1 - 16.
- TÓTH, R. 1998. *Koncepcia politického systému*. Bratislava: ÚSR SVT SR, 1998.
- ZÁVACKÁ, K. 1999. Prezident je hlava štátu. In: *Slovensko a prezident*. Bratislava: SAIA-SCTS, 1999.